

TEMA 8.1: COMPOSITORS WAGNERIANS CATALANS

TÍTOL: LA MITOLOGIA CATALANA A L'ÒPERA (primera part)

AUTOR: *Ramon Bau*

Iniciem una sèrie de treballs dedicats a l'òpera catalana, que publicarem en diverses entregues, sobre temes històrics i patriòtics, que van ser objecte del talent dels músics i escriptors del segle XIX.

*Les obres que serán comentades són:
Els Prineus, El Comte Arnau, de Felip Pedrell,
El Canigó del Pare Massana i La Fada d'Enric Morera.*

Tots sabem que Wagner va decidir utilitzar com a substrat dels seus drames, per reflectir temes humans, una base de mitologia germànica, la raó era abandonar els temes històrics, on els 'fets' no poden ser deformats en excès, i per altra banda aprofitar el Mite com a element que està incrustat a la ment de l'espectador en un lloc més sensible que exacte.

Aquesta idea ja havia estat iniciada per Weber a 'El Caçador Furtiu' i per Marchner a 'El Vampir', però és especialment important en diversos compositors post wagnerians com amb "Baldurs Tod" de Kistler, "Ingwelde i Moloch" de Schillings, "Sigurd" d'Ernest Reyer, "El regne dels cignes negres", de Siegfried Wagner, "El Rei Artur" d'Ernest Chausson o fins i tot Pfitzner a "La petita Elfa de Crist".

Hi ha també exemples de basar-se en la mitologia grega amb August Bunfert en les seves dues tetralogies "El Mon Homèric" de 1896-1903, basades en la Ilíada i l'Odissea, que es va dividir en Circe, Nausicaa, Odysseus Return i Odysseus Death.

També Ernst Boeche amb la Tetralogia simfònica "Dels viatges d'Odísseu" sobre les peripècies d'Ulisses.

Aquesta mateixa idea de ressaltar el Mite català a l'Òpera, de manera que s'hi reflectís tant els aspectes humans del catalanisme com l'exaltació patriòtica, en un moment tan adequat com va ser la Renaixença, es va desenvolupar de forma esplèndida en diverses obres, de les que exposarem en quatre en properes edicions de la 'Wagneriana': 'Els Pirineus', 'Canigó', 'La Fada' y 'El Compte Arnau', no només per ser les més acords al Mite, sinó per ser d'autors de clara influència wagneriana.

Són obres que gairebé mai no han estat representades, precisament perquè el Mite catalanista és avui mal acceptat, fins i tot pels polítics dits 'catalanistes' actuals, atès el caràcter religiós i tradicional de la base mítica catalanista, i tampoc tenim notícies que es representessin molt a la seva època.

Com es veurà l'aspecte espiritual és sempre present, juntament amb fades paganes i temes demoníacs, la Natura és aquestes obres, les muntanyes, les falques del Regne Provença i la Catalunya aquelles muntanyes on tien com a reflex d'un cavallers, l'honor i el que els espectadors de en i sentien molt seu.

D'algunes d'aquestes almenys una representació de Felip Pedrell al Liceu reflectit a la nostra (Abril-Juny 2003), jun-
rència sobre "Felip Pedrell i el seu temps" al Foyer del Liceu el 21 febrer d'aquell any.

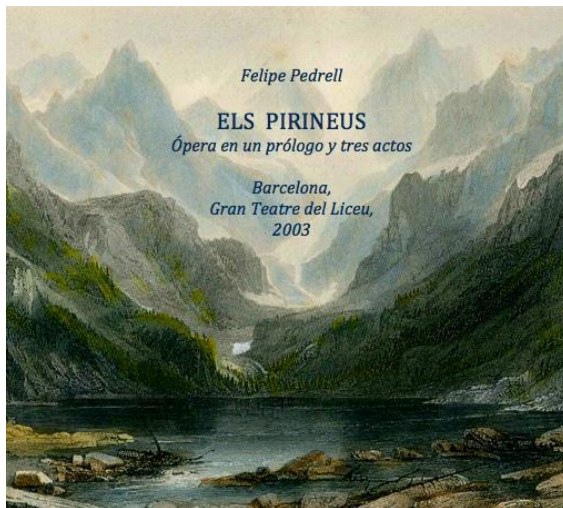
I al núm. 19 (Novembre 2003) de la Wagneriana en català ja vam donar notícies de la representació d'"El Compte Arnau", també de Pedrell, al Claustre del Monestir de Sant Joan de les Abadeses, a la qual van assistir Jordi Mota i María Infiesta, en versió a veu i piano el dia 9 d'agost del 2003. No van donar tota l'obra sencera sinó fragments.

Del "Canigó" del Pare Massana s'en va fer una audició el 20 d'abril de 1997 en què es va utilitzar l'enregistrament corresponent a l'estrena de l'any 1961 al Gran Teatre del Liceu.

A més, està editada en àudio l'enregistrament del 21-5-1953 en què Ernesto Xancó i Angel Colomer dirigeixen respectivament l'Orquestra i Cors del Liceu de Barcelona.

A la nostra "Wagneriana" en català núm. 13 hi ha una "Oda Wagneriana al Massis del Canigó" per Joan Cantós.

Sobre "La Fada" de Morera, l'òpera no es va tornar a representar fins al 1993, amb motiu del cinquantenari de la mort del compositor. S'en donaren dues representacions al Teatre 'La Faràndula' de Sabadell, i des de llavors ha romàs en silenci.

bàsica en moltes d'atanyes on es va gestar contra la invasió mora, d'Aragó, tan unit a la Nord contra el francès, les Fades encara resisteixen al món anterior, els valor, en fi tot el Mite la Renaixença coneixi-

obres vam poder veure tació, en 'Els Pirineus' ceu, com es va veure 'Wagneriana' núm. 48 tament amb la confe-

'ELS PIRINEUS'

DE FELIP PEDRELL

Òpera en tres actes i un Pròleg, música de Felip Pedrell i llibret basat en la trilogia 'Els Pirineus' de Victor Balaguer.

Es va estrenar, en italià, el 4 de gener de 1902 al Gran Teatre del Liceu

'Els Pirineus' va ser concebuda des del principi com una tragèdia que escrivia Victor Balaguer.

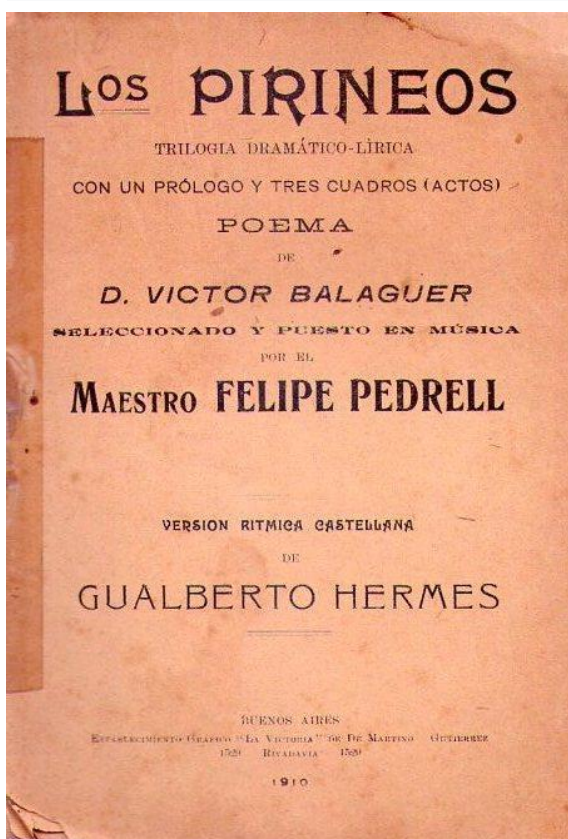
Pedrell, per la seva banda, va començar a treballar en la composició de l'òpera el 1890, i mentre anava donant forma al que serien els dos primers actes, Balaguer ampliava la seva obra sobre albigens, trobadors i inquisidors amb la qual cosa esdevindria el pròleg i el tercer acte de l'òpera.

Al cap dels mesos, Pedrell perfila la idea de la trilogia amb un pròleg, potser per certes afinitats amb la Tetralogia wagneriana.

Victor Balaguer va escriure l'obra com una trilogia, "El Comte de Foix" i "Rayo de Luna" van ser els dos primers quadres. I més tard "La Jornada de Panossars", i encara més tard un Pròleg "Alma Mater", aquests dos darrers a petició de Pedrell, que així aconseguia gairebé la Tetralogia sobre aquest tema.

Pedrell hi va veure un cant 'nacional' al mite català i va compondre la música sobre aquest poema, però seleccionant la part cantable purament dramàtic-lírica, no la part descriptiva.

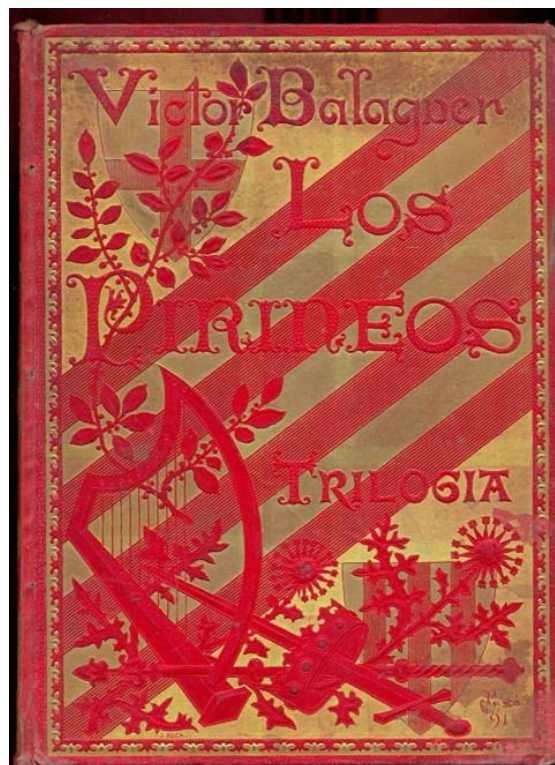
PRÒLEG: ÀNIMA MATER

El Bard dels Pirineus i quatre cors invisibles en escena: Monjos, Cavallers-Damas-Trovadors, Inquisidors, Almogàvers vencedors.

Lloc: Un paisatge agrest amb els Pirineus al fons
El Bard és un personatge venerable, túnica blanca i una corona de lloret i amb arpa.

Relata als espectadors com aquesta obra s'enquadra als altius Pirineus, on al costat de l'ermita hi ha els boscos tenebrosos habitats encara per éssers màgics d'abans. El cor de Monjos recorda Déu davant els dimonis del passat. Al

fons el Castell de Foix, on el Cor de l'Amor canta la gentilesa dels trobadors.

El Bard assenyala com encara s'ensuma el fum de les cendres dels cremats a Montsegur per la seva llibertat.

El Cor d'Inquisidors recorda que el foc purifica els errors humans.

El Bard es lamenta del poder del 'Nord' (del Rei Felip de França) que vol dominar els Pirineus i els Comtats catalans que serveixen al Rei d'Aragó.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. 09080 Barcelona
<http://www.associaciowagneriana.com> info@associaciowagneriana.com

El Cor d'Almogàvers canta la Victòria de Panissars del Rei d'Aragó.

(La batalla del coll de Panissars, esdevinguda entre el deu 30 de setembre i l'1 d'octubre de 1285, va donar per finalitzada la Croada contra la Corona d'Aragó a Catalunya, amb el resultat d'una severa derrota de l'exèrcit francès, batut a la retirada pels Pirineus, els francesos encara mantindran en el seu poder el Rosselló, però

van perdre l'Empordà).

Acaba amb el cant d'Al·leluia del Dissabte de Glòria

Personatges:

El Comte de Foix

Ermesenda, comtessa de Foix

Bernart Sicart, trobador

Ramon de Miraval, cavaller i trobador

El Cardenal llegat del Papa

Brunisselda de Cabaret

Gemesquina de Minerva

Adelaida de Peneautier

Joglars Ramon i Beltrán

Raig de Lluna: joglaresa

La Sala Gran del Castell de Foix disposada per a una festa nocturna.

QUADRE PRIMER: EL COMTE DE FOIX

Escena I:

Diàleg entre els trobadors Bernardo Sicart i Ramon de Miraval, tots dos afligits davant l'arribada del Cardenal llegat del Papa en la seva lluita contra els albigencs. La Comtessa de Foix els ha protegit i deixat viure sense problemes, i estan ara assetjats al castell de Montsegur.

Sicart relata la llegenda del castell de Foix, que considera inexpugnable. La llegenda explica que fins i tot ja vençuts els de dins, de les seves pedres va sortir un exèrcit nou per derrotar els assetjadors.

Escena II

La Comtessa reafirma la divisa de Foix, “mai rendir-se”. Després van tots a la festa.

Escena III:

Entren tots al saló. La Comtessa alegra la festa i indica que porta uns joglars i música.

Associació Wagneriana. Apartat postal 1159. 09080 Barcelona
<http://www.associaciowagneriana.com> info@associaciowagneriana.com

El Comte de Foix està, segons diu la Comtessa, a Anglaterra al costat del Comte de Tolosa, però sembla que estan en realitat presoner del rei de França, encara que la Comtessa no se sap si coneix aquest tema.

A més arriba Raig de Lluna, una mora cristianitzada, ballarina, que era filla d'un rei de Granada, feta presonera a les Navas de Tolosa.

A una senyal de la Comtessa comencen els balls.

Miraval és amant de Brunisselda.

Escena IV

Raig de Lluna balla i explica la història de Na Joana, la trista història de la mort de Joana, que és la imatge de la Provença o de Tolosa.

És un poema preciós sobre el Sol, la Lluna, amors distants, la mort sense haver-se trobat. És com una al·legoria de l'amor a la Pàtria perduda.

En acabar Gemesquina està gelosa ja que Miraval està fent la cort a Brunisselda quan abans ho va fer amb ella. Demana als joglars que cantin aquest tema. Hi ha debat doncs un joglar creu

que és el cor qui mana i si canvia no és culpa de ningú.

Escenografia de 'Els Pirineus' per Maurici Vilomara

La Comtessa demana que Miraval, que és joglar també, canti la llegenda de l'amor de Guillem de Cabestany i la comtessa Margarita.

El Comte, marit de Margarita, s'assabenta de l'amor entre Guillem de Cabestany i la seva dona. Convida a Guillem a una caça, el mata i li arrenca el cor. El cuina i li dóna a l'hora de dinar a Margarida. Quan ella això ho sap, diu que mai no podrà provar res igual, així que es suïcida.

A Sicard ara li toca fer una cançó. S'aixeca una tempesta que s'acosta al castell.

És un cant patriòtic, per Tolosa i la Provença, per Carcassona i Beziers, per la Pàtria perduda ara en mans del Rei de França. Tots salten d'entusiasme patriòtic.

En aquell moment entra el Llegat del Papa a la sala.

Escena V

El Llegat s'escandalitza perquè no es recolzi al Rei de França que té el suport del Papa.

La Comtessa indica que a Foix només s'obeeix el Comte i no altres dirigents de França o el Papa en temes terrenals.

El llegat assegura que el Comte està presoner del Rei de França i que amb ell han vingut dominics armats. La Comtessa ordena el tancament del castell i aturar al llegat i als frares. El llegat declara excomunió a qui l'aturi, i ordena cremar el castell per heretges. Tots estan horroritzats i tenen por de l'anatema.

De sobte se sent un estrèpit de roques, creuen tots que és la llegenda del castell, d'entre les seves roques sortiran els salvadors.

I apareixen els homes armats dirigits pel Comte de Foix en persona, que detenen frares i el Llegat al crit del lema de Foix:

“Foix per a Foix i per Foix!

QUADRE SEGON:
RAIG DE LLUNA

Escena I

Raig de Lluna cantant la seva “La mort de Joana” i els monjos cants religiosos “De Profundis”, un cant fúnebre.

Escena II

Sicart i Raig de Lluna s'estranyen del cant fú-

nebre i no veure el Comte de Foix. Sicart porta un missatge sobre Montsegur que ho ha de parlar amb el Comte.

Els monjos d'aquesta abadia són fidels al Comte, així que estan tranquils.

Escena III i IV

Surt un monjo cobert amb el caputxó. I, preguntat, els comenta que els cants fúnebres són pel Comte de Foix. Parlen amb ell, i descobreixen que és el mateix Comte de Foix vestit de monjo. Tothom ha fingit el seu funeral perquè quan arribi l'Inquisició buscant-li li presentin les cendres d'un monjo que va morir ahir, com si fossin les del Comte.

Surten els monjos amb un taüt (que es presenta com el del Comte) per a l'enterrament al Panteó de Foix.

El Comte està profundament abatut, ja que el Comte de Tolosa ha pactat amb el rei de França i la inquisició domina el territori. Sicart encara vol que vagi a Montsegur, encara hi ha possibilitat de salvar-lo si hi va el Comte.

Pròleg dels Pirineus presentat a Venècia l'any 1897.

Raig de Lluna és la que relata com una dama, Estela de Aura, va salvar el pare de l'actual Comte de Foix, Ramon Roger, que havia estat fet presoner dels seus enemics. Ell va jurar sempre ajudar

a Estela d'Aura, que precisament ara és a Montsegur.

Fins i tot, abatut, el Comte creu que no hi ha solució. Raig de Lluna s'acosta a la porta del Panteó dels Foix i truca amb tres cops a la porta al mort, a Ramon Roger. Si el seu fill no vol anar a ajudar a Estela d'Aura, el pare, encara mort, aniria.

El Comte de Foix accepta llavors el seu deure d'anar-hi, encara que sigui per morir-hi.

Escena V:

Sicart, Raig de Lluna i el Comte van cap a Montsegur, es troben amb Corbario, un senyor català, que els informa que Montsegur ha estat arrasat per la inquisició i els resistents cremats. Ja no hi ha res a fer.

Escena VI

Arriba la inquisició amb Izarn al comandament, no s'ha cregut la mort del Comte i l'atura. El Comte es lliura, ja no vol viure, tot lo seu ha estat arrasat, la Pàtria conquerida, i fins i tot la ciutat de Foix ha pactat amb els francesos.

QUADRE TERCER: LA JORNADA DE PANISSARDS

Campament dels Almogàvers al coll de Panissard

Escena I

Raig de Lluna, anciana, cantant la seva 'La mort de Joana', vesteix vestit de muntanyesa i està cavant una tomba per a ella mateixa. Va escapar de ser cremada a la foguera de pur miracle.

Escena II

Lisardo, que es la siciliana Lisa vestida d'home, almogàver, està de guàrdia, amb Llobard (dirigent dels almogàvers), ha arribat un missatger de la Jonquera amb notícies de l'exèrcit francès en retirada.

Raig de Lluna està alegre, espera una gran victòria, alliberar per fi els Pirineus del poder francès, per fi venjar la mort del Comte Foix.

Però Llobard li dona males notícies. El Rei d'Aragó ha pactat amb el de França la retirada de l'exèrcit sense ser atacat, així ho ha ordenat a Roger de Llúria.

Raig de Lluna està indignada i els mateixos al-

mogàvers encara no coneixen aquesta ordre.

Hi ha un senyal previst per anul·lar l'ordre de deixar-los passar i atacar, però aquest senyal Llobard, com a dirigent Almogàvar, no el revela.

Escena III

Raig de Lluna sap que Lisardo és en realitat una dona, encara que lluita com un almogàver. Ella es va enamorar del Rei d'Aragó en la seva visita a Sicília, i per estar a prop del Rei es va convertir en almogàver disfressada d'home.

Ella està disposada a ajudar Raig de Lluna a aconseguir que s'ataqui als francesos i així donar més glòria al Rei, contra el seu desig de clemència.

Escena IV

Ullrich, Riusech, ambdós almogàvers, demanen a Lisardo que els canti 'La cançó de l'Estrella' abans de la batalla (encara no saben que hi ha ordre de no atacar). És un cant d'amor.

De sobte entra Raig de Lluna amb una destrala a la mà, entonant el cant de guerra, l'Himne dels Almogàvers.

“L'almogàver viu la vida de combat, sense més plaer ni goig que set, riscos i gana...” I tots acaben “Desperta Ferro... Feriu, Mateu”.

Escena V i VI

Entra Roger de Lauria, i indica a Llombard que anunciï als almogàvers l'ordre de no atacar. Li fa vergonya donar aquesta ordre, però així s'ha de fer, tret que es doni el senyal d'atac, tres tocs de trompeta.

Escena VII

Entra l'actual Comte de Foix, que s'ha fet aliat de França. Es troba amb Roger de Llúria, mentre Raig de Lluna s'amaga per escoltar.

El Comte de Foix ve amb un missatge del Rei de França, malalt, indicant que deixi sortir les tropes, compta amb l'aprovació del Rei d'Aragó.

Però no hi haurà treva al mar, l'esquadra francesa serà atacada i destruïda. La retirada covard serà respectada.

Escena VIII i IX

Raig de Lluna està rabiosa en veure caure i servir tan baix a un Comte de Foix, però s'ha assabentat del senyal de contra ordre i d'atac.

Arriba Lisardo, els francesos en derrota ja arriben. Raig de Lluna convenç a Lisardo de donar el senyal d'atacar malgrat les ordres.

Escena X

Sona el senyal, tots els almogàvers s'armen i llancen els seus cants de guerra.

Escena XI i XII

Raig de Lluna prega per l'ànima dels Pirineus i la victòria més gran per la Pàtria.

Es troba amb el Comte de Foix que intenta tornar amb els francesos.

Li indica que és un traïdor, i que escolti els crits de la lluita, com els francesos seran exterminats. El Comte va cap als francesos, allí morirà com un francès, no com un Foix.

Escena XII

La victòria és total. Raig de Lluna dona per acabada la seva missió al món, s'acosta a la tomba que ella mateixa va cavar.

Escena XIV

Arriba el Rei Pere d'Aragó. Lisardo, o sigui Lisa, és feliç veient-ho triomfant malgrat ell mateix.

El Cor d'almogàvers canta la glòria i l'alliberament dels Pirineus.